

Erdélyi fejedelmek

Erdélyi uralkodók (1540–1690)

János Zsigmond (1540–1571)

Édesapja, Szapolyai (Zápolya) János halála után csecsemőkorában II. János néven választották meg a magyar királyi trónra. Azért egy ideig helyette özvegy édesanyja, Izabella és hívei: Martinuzzi Fráter György, Werbőczy István és Petrovics Péter kormányozták Magyarországot. Erdély és a kelet-magyarországi részek (Partium) tömörültek államába. Az északi és nyugati részeket tömörítő Magyar Királyság élén álló Habsburg I. Ferdinánd és a hódoltságot birtokló szultán közti konfliktushelyzet miatt a gyermek uralkodónak távoznia kellett az országból (1551), míg az egyensúlypolitikát folytató Fráter Györgyöt császári utasításra megölték. Mikor 1556-ban az uralkodó visszatért, hosszú évekig küzdött trónja megszilárdításáért. Végül a speyeri szerződésben (1570) János Zsigmond lemondott királyi címéről, de biztosította fejedelemsége önállóságát. A Gyulafehérvárt központjául választott erdélyi állam Szulejmán szultán „találmánya”, ütközőállam a Porta és a Habsburg Birodalom között. Független helyzete kifejezésésképpen évi 10 000 forint adót fizetett, belső ügyeiben azonban önálló volt. Hatalmi felépítésében és hagyományaiban a magyar királyság folytatója. Vezetőszervei: az országgyűlés (diéta), királyi (később fejedelmi) tanács, kancellária, kincstartóság és hadsereg. Uralkodása idején zajlott le a jobbágyosodás ellen fellépő szabad székelyek lázadása (1562), akiknek féken tartására felépült a Székelytámad és Székelybánja vára.

A művelt uralkodó támogatta az erdélyi kultúrát, egyetem alapítását is tervezte. Erzékenyen reagált a protestantizmus újabb áramlataira, végül nevelője, Blandrata György befolyására az unitarizmus hívévé vált. Türelmi politikájához fűződik a tordai diéta döntése (1568), amely kinyilvánította a vallásszabadságot. Ezután a három törvényes nemzet: magyar, székely és szász mellett négy hivatalos vallás, („recepta religio”) van Erdélyben: a katolikus, református, lutheránus és unitárius.

Báthori István (1571–1586).

A Báthoriak somlyai ágából származott. Kezdetben Ferdinánd oldalán állott, ott apródzkodott-katonáskodott, majd a páduai egyetemen tanult. Erdélybe visszatérve János Zsigmond hűségére tért és rövidesen a kulcsfontosságú Várad főkapitánya lett (1559), fontos diplomáciai megbízatásokat teljesít a prágai császári udvarban. A fejedelem és a bécsi udvar jelöltje: Bekes Gáspár ellenében, a török pártfogoltjaként került az erdélyi trónra. Okos és körültekintő uralkodó volt, éleslátásával felismerte, hogy az európai nemzetközi mezőnyben hazája nem képes a Porta szuverenitásától megszabadulni. Ő már nem királyként, hanem a speyeri béke értelmében, vajdaként kormányzott. Az ellentábor csapatait a véres kerelőszentpáli csatában verte le (1575). Miután 1576-ban lengyel királlyá választották, megnövekedett hatalmával és tekintélyével, az ott működő erdélyi kancellária segítségével, távolról irányította Erdély ügyeit. Lengyel uralkodóként az orosz cárral és Danziggal (Gdansk) szemben jelen-

tős területekkel gyarapította országát. Hadjáratai erdélyi parancsnokainak nevelőiskolája voltak. Tervei közé tartozott egy török-ellenes európai összefogás létrehozása a pápa irányításával, melynek végső célja az oszmán hatalom Európából való kiszorítása volt. Törekvése azonban nem nyerte el sem a lengyel vezetőrétegek, sem a nyugati uralkodók támogatását. Erdélyben először bátyját, Kristófot emelte helytartóvá, majd fejedelemmé, utána pedig unokaöccsét, Zsigmondot.

Politikai és katonai tettei és megvalósításai mellett legnagyobb érdeme a művelődés széles körű támogatása. Katolikus uralkodóként művelődéspolitikájában a jezsuitákra támaszkodott, a vallási türelmetlenség azonban távol állott tőle. Jezuítákra bízta az 1579-ben alapított kolozsvári egyetemi rangú Akadémiát, melyet kiváló tanári karral és gazdag könyvtárral látott el. Hamvai a krakkói királyi várbán, a Wawelben nyugszanak. Bethlen Gáborral együtt Erdély legnagyobb fejedelmét tisztelt benne az utókor.

Báthori Zsigmond (1588–1601)

A Báthoriak ecsedi ágából származott. Noha már 1581-ben fejedelemmé választották, a trónt ténylegesen csak nagykorúsítása után, 1588-ban foglalta el. Az erdélyi rendek azzal a feltétellel ismerték el fejedelmüknek, ha országából kitiltja a nagy befolyású jezsuitákat. Ő azonban éppen ellenkezőleg cselekedett: a jezsuita rend támogatásával, leszámolva a török párt vezetőivel – a német orientációt honosította meg. A szövetséget Mária Krisztiánával kötött házasságával erősítette meg. Nyugati szövetségesei (Keresztény Liga) oldalán részt vett a 15 éves háborúban (1591–1606). Kezdetben a szabadságukba visszahelyezett székelyek és Báthori István hadvezérei segítségével sikereket ért el (Lippa, Jenő és Gyurgyevo visszafoglalása), de a császáriakkal megerősített hadserege Mezőkeresztesnél vereséget szenvedett a töröktől (1596). Miután politikai pályájában csalódott és sikertelen házasságában is megterhelt, Zsigmond lemondott. Utána néhány hónapig felesége ült a trónra. Annak távozása után visszatért Erdélybe, majd unokabátyja, Báthori András bíboros javára ismét lemondott. Ennek halála utáni zűrzavaros időkben még kétszer hagyta ott a fejedelemséget és tért vissza trónjára, fejtelenséget és pusztulást hagyva maga után (Basta-korszak). Művelt, zeneértő, uralkodásra nevelt ember volt, de kiszámíthatatlan, határozatlan természete nem tette alkalmassá a fejedelmi méltóság betöltésére.

Báthori András (1599)

A lengyel püspökséget hagyta oda az erdélyi fejedelemségért. Mikor a neki szövetségesi hűséget esküdtött Mihály havasalföldi vajda váratlanul betört Erdélybe, Báthori András az ellenfele oldalára szegődött székelyekkel, zoldosokkal megerősített vajdától vereséget szenvedett. Menekülés közben, a Csíkszentdomokos feletti Pásztorbükki havasán az őt üldöző székelyek végeztek vele.

Erdélyi fejedelmek

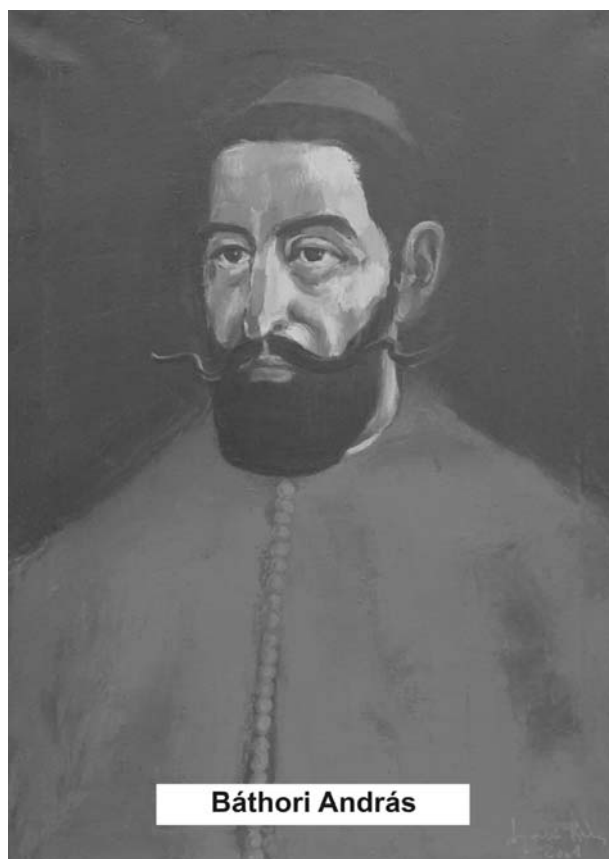
János Zsigmond

Báthori István

Báthori Zsigmond

Báthori András